prof. dr hab. Jerzy Kitowski
Uniwersytet Rzeszowski
Katedra Finansów i Rachunkowości

Rzeszów, 21 września 2021 r.

Recenzja
rozprawy doktorskiej mgr. Tomasza Gasińskiego pt. *Zarządzanie ryzykiem w projektach zagospodarowania złóż w przedsiębiorstwach branży Oil&Gas w Polsce*, (promotor prof. dr hab. Jerzy Różański), Uniwersytet Łódzki, Wydział Zarządzania, ss. 206.

I. Uwagi wstępne

Podstawą formalną do napisania recenzji jest pismo Przewodniczącego Komisji Uniwersytetu Łódzkiego do spraw stopni naukowych dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości, dra hab. Tomasza Czapli, prof. UŁ, z dnia 20 lipca 2021 r.

Niniejsza recenzja została sporządzona zgodnie z kryteriami oceny, zawartymi w *Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Dz.U. 2020 poz. 85 tj. oraz w *Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora*. Dz. U. 2018, poz. 261.

II. Ocena problemu badawczego, tematu i zakresu rozprawy

Przedłożona do recenzji rozprawa, licząca 206 stron (w tym 37 stron aneksu, zawierającego cztery załączniki) dotyczy ważnego i aktualnego w teorii zarządzania oraz praktyce ekonomicznej problemu zarządzania ryzykiem w projektach zagospodarowania złóż w przedsiębiorstwach w sektorze górnictwa ropy naftowej i gazu ziemnego. W oparciu o rozległe studia literatury przedmiotu oraz przeprowadzone wstępne badania empiryczne, Doktorant sformułował oryginalny cel badawczy, założenia metodyczne oraz przejrzyste założenia konstrukcyjne. Praca zawiera obszerny materiał faktograficzny. Dane empiryczne zestawiono w 31 tabelach statystycznych oraz przedstawiono na 34 rycinach.

Wybór problematyki badawczej jest uzasadniony jej znaczeniem zarówno z punktu widzenia teorii zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwie, jak i praktyki gospodarczej. Należy zgodzić się ze stanowiskiem Doktoranta, że *„w literaturze przedmiotu nie jest wystarczająco rozpoznana przydatność i możliwości zastosowania*

metodyki wielowymiarowej oceny ryzyka przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych. Szczególna luka występuje a badaniach nad projektami inwestycyjnymi związanymi z zagospodarowaniem złóż w projektach branży Oil&Gas" (s. 5).

Przemyślana struktura rozprawy, zawierająca sześć rozdziałów, pozwoliła na pełną realizację założonego programu badawczego. Konstrukcja rozprawy budzi jednak pewne wątpliwości. Założenia metodyczne badań empirycznych Autor zawarł dopiero w pierwszym podrozdziale piątego rozdziału (który, w tym układzie, ma charakter teoretyczno-empiryczny). Ponadto spis treści zawiera drobnej natury usterkę formalną. W podrozdziale 1.1. *Istota, definicje i rodzaje inwestycji* zamieszczono tylko podpunkt 1.1.1. *Inwestycje rzeczowe*. Należało dodać co najmniej jeden podpunkt (1.1.2.) lub zrezygnować z wyodrębnienia, jako wyróżnionego elementu założeń konstrukcyjnych rozprawy, tego podpunktu.

Pewne uwagi odnoszą się do terminologii używanej w rozprawie, w tym także w jej tytule. Wydaje się, że poprawniej byłoby używać, zamiast sformułowania *„branża Oil&Gas"*, nazewnictwa Polskiej Klasyfikacji Działalności (dział 06) *górnictwo ropy naftowej i gazu ziemnego*. Autor niezręcznie posługuje się także terminem *„firma"*, na przykład w tytule pkt. 4.1. rozprawy. Wprawdzie w języku potocznym i w publicystyce gospodarczej (także niekiedy w literaturze przedmiotu) pojęcie „firma" jest utożsamiane z pojęciem „przedsiębiorstwo", ale w pracy naukowej, z metodycznego oraz prawnego punktu widzenia, takie utożsamienie nie jest poprawne.

III. Ocena celu pracy i tez badawczych

Treść rozważań zawartych w rozprawie mgr. Tomasza Gasińskiego została konsekwentnie podporządkowana realizacji głównego celu badawczego, którym było *„określenie przydatności i możliwości zastosowania metodyki wielowymiarowej oceny ryzyka w decyzjach inwestycyjnych podejmowanych przez polskie przedsiębiorstwa branży Oil&Gas w projektach zagospodarowania złóż"* (s. 6). Jego zrealizowanie jest uwarunkowane osiągnięciem pięciu złożonych celów cząstkowych (s. 6-7):

1. *„Identyfikacja światowego dorobku naukowego dotyczącego nowoczesnych metod oceny ryzyka w decyzjach inwestycyjnych przedsiębiorstw.*
2. *Prezentacja narzędzi oceny ryzyka projektów inwestycyjnych zagospodarowania złóż w branży Oil&Gas w Polsce i na świecie.*
3. *Ocena przydatności informacji wynikających z zastosowania metodyki wielowymiarowej oceny ryzyka w decyzjach inwestycyjnych podejmowanych przy zagospodarowaniu złóż.*

4. *Określenie możliwości zastosowania narzędzi umożliwiających wielowymiarową ocenę ryzyka w decyzjach inwestycyjnych podejmowanych przez polskie przedsiębiorstwa branży Oil&Gas.*
5. *Ocena warunków i ograniczeń związanych z zastosowaniem wielowymiarowej oceny ryzyka w decyzjach inwestycyjnych polskich przedsiębiorstw branży Oil&Gas".*

Autor rozprawy postawił również pięć (s. 7) następujących pytań badawczych:

1. *Jakie cele stawiane są w projektach zagospodarowania złóż?*
2. *Które z narzędzi oceny ryzyka pozwalają ocenić ryzyko w realizacji poszczególnych celów projektów zagospodarowania złóż?*
3. *W jakim stopniu zastosowanie metodyki wielowymiarowej oceny ryzyka projektów pozwala na pogłębienie informacji o ryzyku w stosunku do obecnie stosowanych, często jednowymiarowych wskaźników oceny efektywności ekonomicznej przedsiębiorstw?*
4. *W jakim stopniu zastosowanie metodyki wielowymiarowej oceny ryzyka pozwala na pozyskanie dodatkowej informacji, która mogłaby zmienić sposób i wyniki procesów podejmowania decyzji inwestycyjnych przedsiębiorstw?*
5. *W jakim stopniu wysiłek organizacyjny, to jest czas i koszt wdrożenia metodyki wielowymiarowej oceny ryzyka projektów uzasadniałby potencjalne efekty uzyskane w wyniku lepszego podejmowania decyzji inwestycyjnych przedsiębiorstw?"*

Doktorant nie ustrzegł się pewnych niezręczności sformułowań: *„Które z narzędzi **oceny ryzyka** pozwalają **ocenić ryzyko**..."* oraz *„efekty uzyskane w wyniku **lepszego*** (trafniejszego przyp. JK) *podejmowania decyzji inwestycyjnych..."*.

Jako **tezę główną** Doktorant przyjął następujące sformułowanie: *„zastosowanie metodyki wielowymiarowej oceny ryzyka umożliwi pogłębioną jego ocenę przy realizacji wielowymiarowych celów projektów inwestycyjnych przedsiębiorstw"* (pojawia się ona dopiero na s. 111 rozprawy). Teza ta została sformułowana dość ogólnie i, jak się wydaje, nie może podlegać jednoznacznej weryfikacji (jak mierzyć stopień „pogłębienia"?). Warto przy tym zauważyć, że pewne wątpliwości metodyczne (a przynajmniej refleksje), może budzić posługiwanie się przez Doktoranta pojęciem „teza badawcza", z całkowitym pominięciem hipotez badawczych, a zatem przypuszczeń naukowych, które można zweryfikować empirycznie. Dostrzegam tu pewną niekonsekwencję metodyczną, bowiem trzy wyeksponowane przez Autora wnioski, sformułowane na s. 116, po nieznacznym przeredagowaniu, spełniłyby wszystkie rygory stawiane przed hipotezami badawczymi.

Przyjęte przez Autora założenia nie zostały wprawdzie poddane w rozprawie wszechstronnej weryfikacji empirycznej (na przykładzie konkretnego projektu zagospodarowania złoża ropy naftowej i gazu ziemnego), ale Doktorant przedstawił solidne argumenty, sformułowane na podstawie przeprowadzonych badań oraz wnikliwej analizy literatury przedmiotu, uzasadniające ich słuszność. A zatem,

zważywszy na zakres i złożoność zarówno celów badawczych, jak też tez, należy z pełnym przekonaniem uznać, że cele te zostały konsekwentnie zrealizowane, a tezy udowodnione, przy wykorzystaniu przez Doktoranta trafnie dobranych metod.

IV. Ocena wykorzystanych metod i narzędzi badawczych oraz źródeł informacji

Mgr T. Gasiński wykorzystał następujące metody badawcze: metodę historyczno-opisową, *case study* (jako badanie pilotażowe o charakterze wdrożeniowym, z wykorzystaniem metodyki wielowymiarowej oceny ryzyka dla wybranego projektu zagospodarowania złoża), metodę ekspercką oraz metodę wywiadu pogłębionego. Wykorzystał ponadto tradycyjne instrumentarium statystyki opisowej oraz analizę danych jakościowych.

Wysoko oceniam rzetelną kwerendę badawczą Doktoranta, odnoszącą się do dotychczasowego dorobku badań i rozważań metodyczno-teoretycznych w zakresie zarządzania ryzykiem, w tym zwłaszcza w przedsiębiorstwach sektora górnictwa ropy naftowej i gazu ziemnego. Autor rozprawy umiejętnie i wnikliwie wykorzystał, co warto podkreślić, obszerny zasób starannie wyselekcjonowanej literatury przedmiotu (ponad 220 pozycji, w tym około 150 pozycji literatury zagranicznej).

Założenia metodyczne właściwego badania, w tym wyodrębnienie poszczególnych metod oceny ryzyka projektowego, Doktorant sformułował na podstawie przeprowadzonego wywiadu z dwoma ekspertami Grupy LOTOS oraz dokonał wstępnej klasyfikacji zestawów pytań i zagadnień, najczęściej rozważanych w procesie podejmowania decyzji zagospodarowania złóż.

Autor skonstruował ankietę badawczą, składającą się z 20 pytań. Populacja badawcza liczyła 10 osób (w tym 9 osób posiadało ponad 10-letnie doświadczenie eksperckie w branży, 5 ekspertów legitymowało się doświadczeniem w ciałach opiniodawczych i decyzyjnych dla projektów zagospodarowania złóż od 4 do 10 lat, a czterech kolejnych – ponad 10 letnim). Byli to przedstawiciele czterech spółek badanej branży (Grupa LOTOS S.A., LOTOS Exploration & Production Norge, PKN Orlen, PGNiG/PGNiG Norge). Doktorant potwierdził umiejętności samodzielnego organizowania i prowadzenia badań naukowych. Z uwagi na uwarunkowania pandemiczne Covid-19, przeprowadził jedne warsztaty z ekspertami w formie stacjonarnej, a trzy kolejne za pośrednictwem video-konferencji.

Uczestnicy badania wskazali łącznie 24 rodzaje ryzyk analizowanych w procedurach podejmowania decyzji inwestycyjnych dotyczących projektów zagospodarowania złóż. Ośmiu ekspertów, jako kluczowe, wskazało ryzyko finansowe (s. 122).

Jak wynika z przeprowadzonych badań (s. 124), w polskich przedsiębiorstwach sektora górnictwa ropy naftowej i gazu ziemnego wykorzystuje się wąski zakres metod oceny ryzyka projektów inwestycyjnych, z reguły mapę ryzyka, jednowymiarową analizę wrażliwości oraz metodę oceny wartości oczekiwanej